

VATANDAŞLIK VE TARİH ÖĞRETİMİNDE KADINLARIN SİYASAL HAKLAR GEÇMİŞİNE ODAKLANMAK: KADINLAR DA ORADAYDI! PROJESİ¹ ÖRNEĞİ

Doç. Dr. Gülçin DİLEK
Sinop Üniversitesi Eğitim Fakültesi
gulcindilek@sinop.edu.tr
ORCID ID 0000-0002-5114-4827

Özet

Bu çalışma, sosyal bilgiler derslerinde tarih öğretimi ve vatandaşlık eğitiminin eklemlendiği bir konu olan kadınların siyasi haklarını kazanmaları sürecinde ders kitaplarına alternatif olabilecek öğretim materyallerine odaklanmaktadır. Çalışma, ilgi çekici ve eğlenceli öğretim materyallerinin kullanımının bu bağlamda aktif ve verimli bir öğrenme deneyimi sunabileceği önermesinden yola çıkmıştır. Çalışmanın amacı Kadınlar da Oradaydı! başlıklı proje kapsamında kadınların siyasi haklar geçmişinin öğretimine yönelik tasarlanan materyallerin içeriklerini ve tasarım süreçlerini kuramsal olarak ortaya koymaktır. Buna göre proje resmi web sitesinde yayına alınmış olan ilgili materyaller türlerine göre başlıklandırılmış, ardından içerik tasarımlarının tarih öğretimi ve kadın tarihi/toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamlarında nasıl kurgulandığı materyallerden örnekler sunularak açıklanmıştır. Materyallerin vatandaşlık eğitimi özelinde toplumsal cinsiyet eşitliğine, tarih öğretimi özelinde de toplumsal belleğin eşitlikçi ve kadınlar lehine bir yapıda inşasına katkıda bulunacağı ileri sürülmüştür. Ürünlerin sınıf içi/sınıf dışı süreçlerde aktif kullanımı ve benzer ürünlerin tasarımı çalışmanın önerileri arasındadır.

Anahtar Sözcükler: Sosyal bilgiler/tarih öğretimi, vatandaşlık eğitimi, kadın tarihi, siyasi haklar

FOCUSING ON WOMEN'S POLITICAL RIGHTS HISTORY IN THE CITIZENSHIP/HISTORY TEACHING: THE CASE OF THE WOMEN WERE ALSO THERE! PROJECT EXAMPLE

Abstract

This study focuses on instructional materials that can be an alternative to textbooks in the process of women's gaining their political rights, which is a subject where history teaching and citizenship education are articulated in social studies courses. The study is based on the premise that the use of engaging and entertaining instructional materials can provide an active and productive learning experience in this context. The aim of the study is to theorize the content and design processes of the materials designed for teaching the history of women's political rights within the scope of the project titled Women Were Also There! Accordingly, the relevant materials published on the official website of the project were categorized according to their types, and then how the content designs were constructed in the contexts of history teaching and women's history/gender equality were explained by presenting examples from the materials. It is argued that the materials will contribute to gender equality in citizenship education in particular and to the construction of social memory in an egalitarian and pro-women structure in history teaching in particular. The active use of the products in in-class/out-of-class processes and the design of similar products are among the recommendations of the study.

Keywords: Social studies/history teaching, citizenship education, women's history, political rights

¹ 218K401-218K402 numaralı ve Kadınlar da Oradaydı! başlıklı proje TÜBİTAK 1003-Öncelikli Alanlar Ar-Ge Projeleri Destekleme Programı kapsamında TÜBİTAK tarafından desteklenmiştir.

GİRİŞ

Yapılandırmacı ve öğrenci merkezli yaklaşımlar doğrultusunda hazırlanmış olan güncel sosyal bilgiler öğretim programı çok çeşitli sosyal bilim disiplinlerini içermekte olup (Bilgili, 2008) vatandaşlık bilgisi ile tarih disiplini alanında bilgi, beceri ve değer kazanımı programda ağırlıklı bir yere sahiptir. Vatandaşlık bilgisi kapsamında ele alınan konular tarihselliği ölçüsünde tarih disipliniyle eklenmektedir. Bu noktada güncel sosyal bilgiler ve T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programlarında kadın haklarının tarihsel süreci ve daha özelde de kadınların siyasal haklarının tarihsel sürecine ilişkin kimi kazanım ve açıklamalar yer almaktadır (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2018a; MEB, 2018b). Böylece Türk tarihinde kadınların siyasal haklarını kazanma süreci (1923-1934) vatandaşlık eğitimi ve tarih öğretiminin entegre olduğu bir bağlam oluşturmaktadır. Bu bağlamda gerçekleşecek öğrenmeler, geçmişteki cinsiyet ayrımcılığı ve eşitsizlik deneyimlerinin yanında mücadele geçmişine yönelik de bir farkındalık geliştirerek kadınların siyasal haklarına sahip çıkması ve kullanması yönünde güncel bir bilinç ve geleceğe yönelik beklentiler oluşturmada aktif rol oynayabilir (Dilek, 2012). Tarih ve vatandaşlık eğitiminin kesiştiği ve okul ortamında toplumsal cinsiyet eşitliğinin öğretilmesine katkı sunma potansiyeli taşıyan bu konu çeşitli öğretim materyalleriyle, zengin bir tarihsel kaynak sunumuyla ve toplumsal cinsiyet perspektifinden ele alınarak sunulduğu takdirde vatandaşlık-tarih öğretilmesine ve toplumsal cinsiyet eşitliğine önemli katkılar sağlayabilir.

Bu çalışma, benzer amaçlarla yola çıkarak ortaokul/lise düzeyinde kadın tarihini öğretmek üzere ilgi çekici ve eğlenceli öğretim materyalleri geliştirmeyi hedefleyen Kadınlar da Oradaydı! projesinin “siyasal haklar mücadelesi” konulu ürünlerine odaklanmaktadır. Böylece bu çalışmanın amacı, ilgili ürünlerin tasarım süreçleri ve içeriklerini tanıtarak sosyal bilgiler/tarih derslerinde kadınların siyasal haklarını kazanma sürecinin öğretilmesine nasıl katkıda bulunabileceklerini ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda öncelikle Türk tarihinde kadınların siyasal haklarını elde etme sürecine ana hatlarıyla değinilmiş, konu sözü edilen öğretim programları bağlamında ele alınmış, materyallerin üretildiği proje ana hatlarıyla tanıtılmış ve materyal tasarım süreci hakkında sunulan bilgilerin ardından siyasal hakların kazanımı süreci bağlamında geliştirilen materyaller türlerine göre başlıklarıyla örneklerle açıklanmıştır. Sonuç kısmında, geliştirilen ürünlerin içerik ve kullanımına yönelik değerlendirmelere ve önerilere yer verilmiştir.

Kadınların Siyasal Hak Kazanımı: Tarihsel Süreç

Türk tarihinde kadınların siyasal haklarını elde etme süreci, tarihçilerin yanı sıra çeşitli disiplinlerden akademisyen ve araştırmacıların da toplumsal cinsiyet ve feminist perspektiflerden çalıştıkları bir konu (Arat, 1998; Batu, 2021; Çaha, 2010; Çakır, 2007; 2011; 2013; Yaraman, 2021; Zihnioğlu, 2016) olma özelliği taşır. Bu akademisyen/araştırmacılar, yaptıkları tarihsel çalışmalarla, toplumsal cinsiyet perspektifi/feminist perspektifleri kullanarak ve geleneksel (resmi) tarih yazımını yeni (eleştirel) bir okumaya tâbi tutarak tarih yazımını kadınlar lehine dönüştürme konusunda önemli bir yol almışlardır. Bu çalışmalar resmi tarih yazımında görece yakın zamana kadar süregelmiş, kadınları kendi haklarını arama sürecinde nesneleştiren yaklaşımı eleştirerek Geç Osmanlı döneminden itibaren özgül bir kadın hareketinin varlığını ortaya koymaktadır. Dahası, Batıda kadınların oy hakkı arayışından haberdar olan eğitimli ve aydın bir kısım Osmanlı kadını bu hakların zamanı geldiğinde Türk kadınları tarafından da kazanılacağını umut etmektedir (Demirdirek, 2011). Bu noktada kadınların siyasal hak arayışının geniş ölçüde bir farkındalık niteliğinde de olsa Cumhuriyet öncesi dönemde var olduğunu söylemek olasıdır. Eğitimli ve toplumun daha üst tabakalarına mensup kadınlardan Ulviye Mevlan, Halide Edib, Emine Semiye, Selma Rıza (Berktaş, 2010; Doğan ve Metintaş, 2017; Kartal, 2005) gibi -bir kısmı-politikanın içinde aktif yer alan ve kadın haklarını gündemlerine taşıyan isimler söz konusudur. Kadınların bu dönemde politikayla yakından ilgilendiklerini gösteren bir örnek, 1908’de II. Meşrutiyet’in ilanı sonrasında Müslüman Osmanlı kadınlarının Meclisin açılışını izlemek için Hristiyan kadınlara izin verilip de kendilerine izin verilmezse İngiliz kadınları gibi Meclis önünde gösteri yapacaklarını duyurmaları (Servet-i Fünûn 16 Aralık 1908; Akt. İbar, 2008: 182) olmuştur. Balkan Savaşlarını takiben art arda gelen savaş yıllarında toplum birçok açıdan dönüşürken bu süreç kadınlar lehine de çeşitli fırsatlar yaratmış ve diğer hakların yanı sıra siyasal hak taleplerinin gündeme

taşınması için elverişli bir zemin oluşmasına katkıda bulunmuştur (Toprak, 2017). Bu noktada savaşların kadın haklarının kazanımındaki rolü (Koyuncu-Lorasdağı, 2020), süreci anlamada üzerinde durulması gereken bir dinamiktir. Geç Osmanlı Döneminden itibaren kadın hak ve sorunları ile ilgilenen (Baykan ve Ötüş-Baskett, 1999; Metintaş, 2018), bu doğrultuda Cumhuriyet yıllarında da aktif bir kadın politikası içerisinde yer alarak kadınların siyasal hak arayışlarını kurumsallaştıran öncü isimlerden biri Nezihe Muhiddin olmuştur (Batu, 2021; Zihnioğlu, 2016). Nezihe Muhiddin ve arkadaşları kadınların sosyal haklarının yanında -görece uzak gündemleri gibi görünse de- siyasal haklarının kazanımına yönelik çalışmalar yapmak üzere 1923 yılında Kadınlar Halk Fırkası'nı kurmuşlardır (Toprak, 2014; 2017). Ancak henüz kadınların siyasal hakları olmadığı, dolayısıyla bir parti kuramayacakları ileri sürülerek bu girişimleri onay almadı ve bu reddedilmenin ertesinde 7 Şubat 1924'te parti -Türk- Kadın-lar- Birliği adıyla bir dernek çatısı altında ve bir süre siyasal haklar gündeminden uzaklaşmış gibi görünerek çalışmalarına devam etmiştir (Zihnioğlu, 2016). Siyasal hakların kazanımı ileride Nezihe Muhiddin'in bazı gerekçelerle dernek üyeliğinden uzaklaştırılacağı 1927'de bir kez daha dernek tüzüğüne eklenmiştir (Toprak 2014; 2017). "Kadın Yolu" adlı bir dergi de çıkaran Nezihe Muhiddin ve Kadın-lar- Birliği'nin faaliyetleri geleneksel Osmanlı toplumundan modern Türk toplumuna geçiş sürecinde kadının kamusal alanda ve siyaset alanında kabul edilebilmesi ve kadınların siyasi temsiline yönelik bir farkındalık ve kamuoyu zemini oluşturmada (Kaçar, 2020) önemli rol oynamıştır denilebilir. Yine dernek, kadınların belediye seçimlerinde seçme seçilme haklarını kazandıkları 1930'da ve milletvekili seçme-seçilme hakkı kazandıkları 1934'te kutlama mitinglerinin düzenleyicisi olmuştur. Proje ürünlerinde yer verilen 7 Aralık 1934 mitinginde kadınlar Beyazıt Meydanı'nda İstanbul Üniversitesi önüne bir kürsü kurmuşlar, bu kürsüden kalabalığa coşkulu konuşmalar yapmışlar, bando eşliğinde 10. Yıl Marşı'nı söylemişler, seçme-seçilme hakkını kazanmalarına teşekkür etmek ve şükranlarını sunmak üzere Atatürk ve devlet ileri gelenlerine teşekkür telgrafları göndermişlerdir. Ardından Taksim Meydanı'na bir kortej eşliğinde ilerlemişler, Taksim Anıtı'na çelenkler koymuşlar, burada da meydana kurdukları kürsüden yine coşkulu konuşmalar yapmışlar ve 10. Yıl Marşı'nı bando eşliğinde söylemişlerdir. Beyazıt Mitinginde -Türk- Kadınlar Birliği üyesi Saadet Refet ve Belediye Meclisi Üyesi Nakiye Elgün, Taksim Meydanı'nda ise dernek üyesi İffet Halim Oruz bir konuşma yapmıştır. Tüm bu süreç dönem gazetelerinde geniş yer bulmuştur (Akşam 8 Kanunuevvel, 1934; Cumhuriyet 8 Birincikanun 1934; Haber, 8 Birincikanun 1934; Milliyet 8 Kanunuevvel, 1934).

Afet İnan, Atatürk'ün yakın çevresinden ve onun desteğini alarak siyasal hak mücadelesine öncülük eden kadınlardan biridir. İnan anılarında bu sürecin, öğretmenlik yaptığı yıllarda sınıfta bir seçim canlandırması yaptırması ve başkan olarak bir kız öğrencinin seçilmesine bir erkek öğrencisinin kadınların siyasal hakları olmadığı gerekçesiyle itiraz etmesi ile başladığını anlatır. Afet İnan bu olay sonrasında derin bir üzüntü ve mahcubiyet hissetmiş, konuyu Atatürk'e açmış, Atatürk'ün kendisine bu konuyu araştırma görevi vermesiyle de heves ve heyecanla çalışmalarına başlamıştır (İnan, 2005; Uzun, 2017). Bu süreçte güçlüklerle karşılaşmış ve kadınların tüm siyasal haklarına kavuşması beklediğinden uzun sürmüş olsa da bu konuda kadınlar lehine bir zihinsel ve hukuki dönüşüm sağlanması adına azimle mücadeleye devam etmiştir (İnan, 2005).

Çalışmanın sınırları dolayısıyla bu başlık altında proje ürünlerine yansıtılan içeriğin ana hatlarının çizilmesi ile yetinilmiştir. Şüphesiz özellikle -Türk-Kadın Birliği ve Nezihe Muhiddin odağında siyasal haklar bağlamında hayli detaylı açıklamalar yapılabilir. Aynı zamanda Türkiye özelinde kadın hakları tarihi literatürü, siyasal haklar kısmı da dâhil olmak üzere farklı/çatışan yorumlamalar ve argümanları da (Koyuncu-Lorasdağı, 2020) barındırmaktadır. Ancak bir tarih eğitimi projesi olan Kadınlar da Oradaydı! kapsamında bu süreçte mücadele vermiş ve sürece katkı sunmuş tüm kadınları sundukları katkılarla birlikte sürecin inşasında önemli rol oynamış tarihsel özneler olarak sunma yaklaşımı benimsenmiştir.

Sosyal Bilgiler/Tarih Öğretim Programlarında Kadınların Siyasal Hakları

Tarih öğretiminin amaçları disiplin içi ve disiplin dışı olmak üzere iki temel kategoride ele alınmakta olup disiplin dışı (sosyal) amaçlar tarih disiplinine özgü olmanın uzağında daha çok millî kimliğin inşası ve/veya demokrasi eğitimi gibi vatandaşlık alanına kodlanan çeşitli içeriklerle belirlenir (Dilek, 2007). Bu perspektiften bakıldığında geçmişten günümüze vatandaşlık eğitiminin tarih öğretiminin ayrılmaz bir parçası olmayı sürdürdüğü (Güven, 2015) söylenebilir. Benzer şekilde güncel sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan "Etkin Vatandaşlık" öğrenme alanı programın disiplinler arası yaklaşımı çerçevesinde ağırlıklı olarak vatandaşlık eğitimiye yönelik kazanımlar içermektedir. 6. sınıf Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında vatandaşlık eğitimi ve tarih öğretiminin

entegre olduğu ve kadın haklarının tarihsel sürecini de kapsayan bir kazanım yer almaktadır. İlgili kazanım aşağıda incelenebilir.

“SB.6.6.6.Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eder.

Pozitif ayrımcılık, ekonomik, siyasal ve toplumsal temsil gibi olumlu, kadına şiddet ve cinsiyet ayrımcılığı gibi olumsuz konular üzerinde durulur” (MEB, 2018a: 22).

Ortaokul düzeyinde kadınların siyasal haklarının ele alındığı bir diğer öğretim programı “T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük”tür. Cumhuriyetin ilanı sonrasında kadın inkılabı çerçevesindeki gelişmeleri merkeze alan kazanım şöyledir:

“İTA.8.4.5. Toplumsal alanda yapılan inkılapları ve meydana gelen gelişmeleri kavrar.

b) Türk kadınına eğitim alanı ile sosyal, kültürel ve siyasi alanlarda sağlanan haklar ele alınır ve bu haklar diğer ülkelerde kadınlara verilen haklar ile karşılaştırılır” (MEB, 2018b: 13).

Her iki kazanım ve açıklamalarında görüldüğü gibi ilgili programlarda kadınların siyasal yaşamdaki temsiline ve kadınların siyasal hakları kazanımının tarihsel sürecine yer verilmiştir. Bu kazanımları karşılayacak şekilde ardıl başlık altında detaylarına yer verilen proje kapsamında kadınların siyasal hakları kazanmalarının tarihsel sürecini ele alan öğretim materyalleri tasarlanmıştır.

Materyal içeriklerinin kuramsal çerçevesini “Kadınların Siyasal Hak Kazanımı: Tarihsel Süreç” başlığı altında ele alınan ilgili literatür ve argümanlar oluşturmıştır. Bu başlık altında gösterilmeye çalışıldığı gibi kadınların siyasal haklarını kazanmaları erkeklerle kıyaslandığında uzun zaman almış (1923’ten 1934’e) ve mücadele gerektirmiştir. Bu süre içerisinde kadınlar erkekleri -hatta bazen kadınları da- siyasal haklara sahip olmak ve onu kullanmak için yeterli olduklarına ikna etmek üzere mücadele vermişlerdir. Bu mücadelenin görünür kılanarak öğretim boyutuna taşınmasının, tarihsel-toplumsal belleğin ve tarihsel bilincin inşasında önemli bir noktada durduğu ileri sürülebilir. Zira bugün geçmişten bağımsız değildir ve toplumsal bağlamda güncel algı ve tutumlar da geniş ölçüde geçmişten beslenir. Bu noktada geçmişteki cinsiyet ayrımcılığı pratikleri bağlamında siyasal hakların mücadele tarihini öğrenmek onların değerini anlamada ve bu hakka sahip çıkma ve onu daha aktif kullanma konusunda bir bilinç inşa etmede işlevsel olabilir. Nitekim tarihsel bilinç, geçmiş ve bugünü anlamayı, ilişkilendirmeyi ve geleceğe dair beklentiler oluşturmaya içeren; geçmiş, bugün ve geleceğin sürekli bir diyalog halinde bilinç düzeyinde algılandığı bir kavramı ifade eder (Dinç, 2014).

Sosyal bilgiler öğretim programının özel amaçlarından ilki “Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri” (MEB, 2018a: 8) şeklinde olup bu cümlede “haklarını bilen ve kullanan” ifadesindeki hakları bilme ve kullanma bilincinin, geçmişteki hak mücadelesi öğrenildiği takdirde daha güçlü bir yapıda gelişebileceği ileri sürülebilir. Zira öğrencilerde geçmişte güçlük ve çabıyla elde edilen bir hakkın değeri ve ona sahip çıkma bilinci mücadele geçmişinin öğrenilmesi yoluyla pekişebilir. Nitekim güncel koşullarda da kadınların özellikle meclisteki oranı ve siyasetin üst mertebelerinde görev alma gibi alanlarda erkeklerin oldukça gerisinde seyrettiği (Çakır, 2013) söylenebilir. Öte yandan çağcıl vatandaşlık eğitiminde, katılımcılık ve aktifliği önceleyen etkin vatandaşlık yaklaşımının yanı sıra sorumluluk ve haklarının ayırında olmakla birlikte hak bilinci yüksek vatandaş yetiştirme hedefinden (Güven, 2011) söz edilebilir. Bağlantılı olarak kadın sorunları ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin çoğu örnekte derinleşerek sürdüğü güncel bağlamlar (kadına yönelik şiddet vb.) düşünüldüğünde, yüksek bir kadın hakları bilincine sahip olmanın -genelde- kadın hakları -özelde kadının siyasal hakları- sürecini tarihsel köklerinden başlayarak güncel, tarihin değişim ve süreklilik dinamiklerini dikkate alarak ortaya koyma ile sıkı bağlar içerdiği ileri sürülebilir. Kökleri geçmişten doğru bir biçimde alınan kadın hakları bilinci (geçmişte cinsiyetleri nedeniyle kadınların siyasal haklara sahip olması sorgulandı, kadınlar bu alandan bir süre dışlandı, bu hakları elde etmek için mücadeleler verildi ve erkeklerden uzun bir süre sonra bu hakka sahip olabildiler) güncel hak bilincinin temellerini atabilir ve haklara sahip çıkma konusunda güncel bir bilinç oluşturulabilir (mücadeleler sonucu kazanılan bu haklara sahip çıkılmalıdır).

Kadın haklarının tarihselliği sosyal bilgiler öğretim programı özel amaçlarının on beşinci maddesi olan “ İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçlerini ve günümüz Türkiye’si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenlemeleri” (MEB, 2018, s. 8) ifadesinde

de kendine bir yer bulabilmektedir. Nitekim insan hakları ve demokratik kuralların bir gereği olan eşitlik ilkesi siyasal haklarda da eşitliği de içerdiğinden toplumsal cinsiyet eşitliğinin tarihsel -toplumsal inşasında bir hareket noktası olabilir.

“Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nın uygulanmasında dikkat edilecek hususlar”da sekizinci madde şöyledir:

Efsane, destan, masal, atasözü, halk hikâyesi, türkü ve şiir gibi türlerden yararlanılarak Sosyal Bilgiler dersi edebî ürünlerle desteklenmelidir. Öğrenciler; konuları sevdirecek roman, tarihî roman, hikâye, hatıra, gezi yazısı ve fıkra gibi edebî ürünler okumaya teşvik edilmelidir. Ayrıca uygun görülen kazanımlar resim, musiki, minyatür, gravür, hat, heykel, mimari, tiyatro, sinema gibi geleneksel veya modern sanat ürünleriyle desteklenmelidir (MEB, 2018a: 10).

Bu madde sosyal bilgiler konularının öğretiminde edebî ürünlere/sanat ürünlerine de yer verilmesi gerektiğine işaret eder. Proje kapsamında belirlenen diğer konuların yanında siyasal hakların kazanım sürecine yönelik de çeşitli edebî ve sanatsal içerikli öğretim materyalleri geliştirilmiştir. Bu yönüyle de projedeki tüm ürünler gibi kadınların siyasal haklarını kazanım sürecine yönelik ürünler sosyal bilgiler öğretim programı ile uyum içindedir. Öte yandan içeriklerin hazırlanmasında kaynak temelli öğrenme yaklaşımı doğrultusunda birincil ve ikincil tarihsel kaynakların (tarihsel metinlerden alıntılar, karikatürler, fotoğraflar, dönem gazetelerinden görseller, gazete küpürleri) kullanımı da ürünlerin içerik tasarımında önemli bir yere sahiptir. Zira yeni tarih öğretiminde öğrencilerin tarihçilerin izledikleri yöntemlere benzer şekilde tarihsel malzeme ile çalışmaları ve tarihsel düşünme süreçlerini deneyimlerini öngören bu yaklaşım (Açıkalın, 2017; Alabaş, 2007; Dilek, 2007; Dilek ve Yapıcı, 2008; Yapıcı, 2006; Kaya, Gazel ve Akkuş, 2015) yapılandırmacı yaklaşıma uygun oluşuyla da güncel tarih öğretiminde kabul görmektedir. Birincil kaynaklar kadın seslerinin duyulması yoluyla öğrenciler ve tarihin kadın aktörleri arasında bir diyalog imkânı sunması bakımından önem taşır (Dilek, 2012). Özellikle görsel kaynakların kullanımı tarih öğretiminde olduğu gibi tarih dersleri bağlamındaki vatandaşlık eğitiminin gerçekleştirilmesine de önemli katkılar sağlayabilir. Nitekim Okumuş (2020: 20), tarih derslerinde demokratik değerleri kazandırmada görsellerin rolüne odaklandığı çalışmada görsel kullanımının demokratik değerlerin kazandırılmasında etkili bir rol üstlendiğini, öğrencilerin görsel kullanılarak hazırlanan “etkinlikleri ilgi çekici ve eğlenceli bul”duklarını tespit etmiştir. Benzer şekilde, demokrasinin eşitlik ve özgürlük ilkesinin ön planda olduğu ve vatandaşlık eğitimi bağlamında da toplumsal cinsiyet eşitliğini hedefleyen kadınların siyasal hak kazanma süreci konusu proje kapsamında zengin bir görsel tarihsel malzeme içerecek şekilde tasarlanmıştır.

Proje Hakkında

Kadınlar da Oradaydı! başlıklı proje TÜBİTAK 1003 Tarih Öğretiminin İyileştirilmesi Çağrı Metnindeki (TÜBİTAK-ARDEB, 2018) ilke ve açıklamalardan yola çıkarak ders kitapları ve öğretim programlarında kendisine güçlülük yer bulabilen tarihin kadın aktörlerini ve deneyimlerini görünür kılan, okul içi ve okul dışı ortamlarda kullanılabilecek ilgi çekici ve eğlenceli öğretim materyalleri geliştirmeyi ve uygulama çalışmaları yapmayı hedeflemiştir. Sinop ve Dokuz Eylül Üniversitelerinin işbirliği ile gerçekleştirilen projede, proje ekibi tarafından ortaokul/lise düzeyinde animasyonlar, resimli biyografi kitapları, çizgi romanlar, resimli hikâye kitapları, çözümlemeli öyküler, çalışma kitapları, infografik/posterler, eğitsel oyunlar, videolar, müzik klipleri ve etkinlik yapıları geliştirilmiş; bu ürünler proje resmi web sitesi olan <https://kadinlardaoradaydi.com/> adresine yüklenerek öğrenci, öğretmen, öğretmen adayları ve araştırmacıların yararlanması amacıyla açık erişime sunulmuştur. Materyal içeriklerinde Geç Osmanlı ve Erken Cumhuriyet yıllarının öncü kadınları, kadın haklarının tarihsel süreci, kadın hakları mücadelesi, kadın yaşantı ve deneyimleri, Millî Mücadele Dönemi kadınları, tarihin kadın aktörlerinin çeşitli dönem ve bağlamlarda üstlendikleri roller, topluma, bilime, ülke savunmasına sundukları değerli katkılar gibi konular işlenmiştir. Bu çalışmanın sınırları dikkate alınarak çalışma kapsamında ele alınan proje ürünleri, kadın hakları bağlamında siyasal hakların kazanım süreci ile sınırlandırılmıştır.

Materyal İçeriklerinin Tasarlanması

Proje kapsamında tasarlanan tüm içerikler kadın çalışmaları literatüründen hareketle oluşturulan temalara uygun şekilde kurgulanmıştır. Benzer şekilde kadınların siyasal hak kazanma süreci özelindeki materyaller aşağıdaki tema ve önermeleri içerecek şekilde tasarlanmıştır.

Temalar

Cinsiyet Ayrımcılığı: Erken Cumhuriyet yıllarında cinsiyetlerinden dolayı kadınlara seçme-seçilme hakkı verilmesine karşı çıkılmasına işaret eder. Gerçekten de 1923 yılında gerçekleşen bir TBMM toplantısında örnekleri görülebileceği gibi kadınların siyasal haklar elde etmesine karşı çıkan bazı güçlü sesler duyulmaktadır (Taşkıran, 1973: 96-100). Buna ek olarak dönem basınında kadınların siyasal hak taleplerine alaycı ve cinsiyetçi yaklaşan kimi yazılar ve karikatürler de (Batu, 2021; Zihnioğlu, 2016) bu bağlamda cinsiyet ayrımcılığının somut örnekleridir. Tüm bu içerik çeşitli proje ürünlerine yansıtılarak öğrencilerin kadınların siyasal haklar bağlamında deneyimledikleri cinsiyet ayrımcılığına yönelik farkındalık geliştirmeleri hedeflenmiştir.

Mücadele: Kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olmak için verdikleri mücadeleye işaret eder. Siyasal haklar II. Meşrutiyet yıllarından itibaren dönemin koşulları nedeniyle kadınların öncelikli gündeminde yer alamamış olsa da kadınların oy hakkı konusu ulusal basın ve kadın basınında zaman zaman değinilen bir içerik olmuştur (Demirdirek, 2011; Çakır, 2011). Millî Mücadele'yi takip eden süreçte ise 1923'te Kadınlar Halk Fırkası ve 1924'te (Türk) Kadınlar Birliği'ne evrilen dernekler (Toprak, 2014; Zihnioğlu, 2016), kadınların bu alandaki aktif mücadelesinin somut verilerini teşkil eder. Benzer şekilde proje ürünlerinde Afet İnan'ın bu alandaki çabaları da (İnan, 2005; Uzun, 2017) yine kadın mücadelesi içerisinde konumlandırılmıştır. Özetle bu tema, kadınların siyasal haklarını kazanmak için kendileri adına verdikleri mücadeleyi merkeze almıştır. Parti ve dernek kurma, ulusal basına demeçler verme ve kamuoyu oluşturma, kadın basını, konferans ve mitingler aracılığıyla propaganda faaliyetleri, dernek üyesi olan veya olmayan kadınları milletvekili gösterme gibi girişimlerle kamuoyunun dikkatini çekme gibi etkinlikler bu mücadelede başvurulan yöntemler olarak ürün içeriklerine yansıtılmıştır.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği: Bu tema, kadınların her alanda olduğu gibi siyasal alanda da erkeklerle eşit haklara sahip olmaları gerektiğine işaret eder. Yalnız Türkiye'de değil birçok Dünya ülkesinde de kadınlar uzun yıllar siyasal hak mücadelesi vermişlerdir (Çakır, 2007; 2013). Türk kadınları da 1930'lara kadar toplumsal ve hukuki alanda çok sayıda kazanım elde etseler de cinsiyetleri nedeniyle karar alma mekanizmalarından dışlanmışlar ve eşit vatandaşlık statüsünden yoksun bırakılmışlardır. Dolayısıyla bu durumun bir cinsiyet ayrımcılığı örneği olduğu, kadınların ancak 1930-1934 arasındaki gelişmelerle eşit vatandaşlık statüsünü kazanabildikleri tarihsel gerçeği ürün içeriklerinde yerini almıştır. Bu noktadan hareketle siyasal haklardaki eşitlik toplumsal cinsiyet eşitliğinin bir gereği olarak sunulmuştur.

Öncü Kadınlar: Siyasal hakların savunusu ve kazanımına öncülük etmiş aktivist olarak nitelendirilebilecek kadınlara işaret eder. Nezihe Muhiddin ve Afet İnan gibi öncülerin yanında Halide Edib ile Kadınlar Birliği üyeleri Saadet Refet ve İffet Halim (Oruz) isimleri de proje ürünlerinde yerini almıştır.

Aşamalılık: Kadınların siyasal hak kazanımlarının 1930 (belediye seçimlerine katılma hakkı), 1933 (köyde muhtar ve ihtiyar kurulu seçimlerine katılma hakkı) 1934 (milletvekili seçme ve seçilme hakkı) olmak üzere üç aşamada gerçekleştiğine işaret eder. 1923 yılında istisnasız tüm erkekler tüm siyasal haklara sahipken, kadınların tüm hakları elde etmeleri için yaklaşık on bir yıl beklemeleri gerekmiştir. Bu tema aynı zamanda kadınların siyasal hak kazanımının zorlu bir süreç olduğunu göstererek bu haklara sahip çıkmanın ve onları kullanmanın önemine yönelik bir farkındalık ve bilinç geliştirmeyi hedeflemektedir.

Kadın Dayanışması: Kadınların siyasal haklarını elde etmek için ortaklaşa ve dayanışarak hareket ettiklerine işaret eder.

Kadın Sesleri: Kadınların siyasal hak arayışlarını, savunu ve mücadelelerini kendi seslerinden duy-ur-maya işaret eder. Bu tema kadınları kendi sesleriyle sunarken aynı zamanda onları tarihsel özneler olarak da sunmayı (Dilek, 2012) hedefler.

Önermeler

Bu çalışmanın önceki bölümlerinde ele alınan argümanlardan yola çıkarak aşağıdaki önermeler oluşturulmuş ve sözü edilen materyallerin içerik tasarımına yansıtılmıştır.

- Kadınlar siyasal haklarını savunma sürecinin aktif özneleridir.
- Kadınlar siyasal haklarını elde etmek için mücadele vermiştir.
- Kadınların siyasal haklarını kazanmaları, bu kazanımın karşısında olanlara rağmen Atatürk ve kadınların çabalarıyla gerçekleşmiştir.
- Kadınların siyasal haklarını kazanmaları hemen ve kolay olmamış, gösterilen çaba ve mücadelelerin sonucunda üç aşamada (1930, 1933 ve 1934 yıllarında kazanılan haklar) gerçekleşmiştir.
- Kadınlar siyasal haklarını arama sürecinde cinsiyet ayrımcılığı ile karşı karşıya kalmışlar, ancak yılmadan mücadeleye devam etmişlerdir.
- Kadınların siyasal haklarını kazanmaları sürecine Nezihe Muhiddin ve başkanı olduğu -Türk- Kadınlar Birliği Derneği ile bu süreçte Atatürk'ün desteğiyle siyasal hakların kazanımı için çalışan Afet İnan öncülük etmiştir.
- Kaynak temelli öğrenme kapsamında sunulan özellikle birincil tarihsel kaynaklar (dönem gazete ve dergileri, fotoğraflar, vb.) tarihin kadın aktörlerinin seslerini duyurmada ve öğrencilerle bu kadın aktörler arasında bir bağ kurmada önemli bir aracı rol üstlenir.

Siyasal Haklar Odağında Tasarlanan Materyaller

Bu başlık altında Kadınlar da Oradaydı! projesi kapsamında proje ekibince üretilen siyasal hakların kazanımı içerikli materyallerden örnekler ve açıklamalar sunulmuştur. Ürünlere erişim sağlanabilecek web adresleri bu çalışmanın Kaynakça kısmında belirtilmiştir.

Animasyon

Animasyonların eğitimde kullanımı birçok açıdan öğrenmeyi desteklerken, tarih öğretimi bağlamında genellikle soyut olan tarih konuları “somutluk kazanabilir, bilgilerin görselleştirilmesiyle zihinde canlandırılması kolaylaştırılabilir, tekrarlanması mümkün olmayan konular, kolayca açıklanabilir ve sınıf ortamlarında tekrarları sağlanabilir” (Şengül Bircan, 2014: 367). Video ve animasyonlar gibi görsel işitsel materyallerin, geçmişi görünür kılmaya, imgelem düzeyinde canlandırmaya, daha kalıcı izli, keyifli ve çeşitlilik içeren bir tarihsel öğrenmeye katkıda bulunduğu (Erciyas, Keleş ve Çelebi, 2021) ileri sürülmektedir. Proje kapsamında kadınların siyasal haklar geçmişine odaklanan “Neden?” başlıklı bir animasyon geliştirilmiştir. Geniş ölçüde dönem gazetelerinin veri kaynağı olarak kullanıldığı animasyonda kadınların siyasal hak taleplerinin erkekler tarafından geri çevrildiği (bkz. Şekil 1) ve bu yöndeki girişimlerinin/mücadelelerinin engellerle karşılaştığı sahneler ekrana gelir. Her bir engelin ardından kadınlar “Neden?” sorusunu yöneltir. Cevap erkeklerden gelir: “Siyasal haklarınız yok!” Ardından Nezihe Muhiddin öncülüğünde kurulan -Türk-Kadınlar Birliği Derneği’nin (1924) programına kadınların siyasal haklarını alması (bkz. Şekil 2), kadınların siyasal hak taleplerine alaycı yaklaşan bir karikatürün olduğu dönem dergisi görseli, bu karikatüre kahkahalarla gülen erkek karakterler ve onlara yüksek tonda eleştirel bir söylemle cevap veren Nezihe Muhiddin (bkz. Şekil 3) görünür. Onu Afet İnan’ın Atatürk’ten siyasal hakları talep ederken görüldüğü bir diğer sahne izler. Siyah ekrana gelen “Mücadelelerin Ardından...” yazısını 1930, 1933 ve 1934 yıllarındaki gelişmelerin sunumu takip eder. Son sahnelerde 7 Aralık 1934’te Beyazıt ve Taksim Meydanlarında Türk Kadınlar Birliği tarafından düzenlenen miting görüntüleri ve kürsüde Saadet Refet, Nakiye Elgün ve İffet Halim konuşma yaparken (bkz. Şekil 4) belirir. Bu animasyon cinsiyet ayrımcılığı, mücadele, aşamalılık, kadın dayanışması, kadın sesleri ve öncü kadınlar temalarının tümünü içermektedir. Animasyondaki kimi sahneler tümüyle dönem gazetelerinde yer almış olan fotoğraflardan yola çıkılarak tasarlanmış olduğundan tarihsel

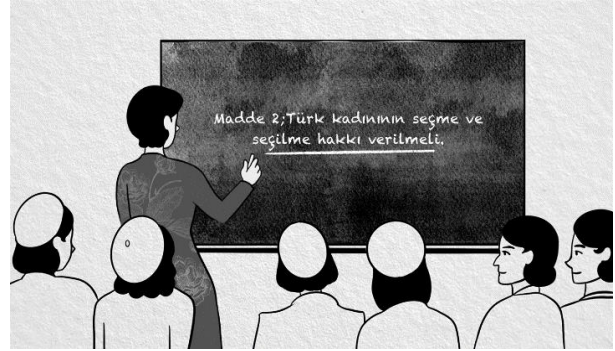
gerçeklikle örtüşen imgeler sunar. Bu yolla dönemin öncü kadınları, bu sürecin aktivistleri olan diğer kadın aktörler ile bu dönemde gerçekleşmiş ilgili tarihsel olaylar belirli bir akış içerisinde tarihsel gerçekliğe uygun olarak kurgulanmış ve öğrencilerin tarihsel imgeleme/düşünme süreçlerine katkı sunması hedeflenmiştir. Gerçekten de animasyonu izleyen öğrenciler 4.33 dakika gibi kısa bir zaman diliminde sürecin temel aşamaları ve süreçteki kadın deneyimlerine dair bir farkındalık geliştirebileceklerdir.

“Neden?” başlıklı animasyondan ekran görüntüsü alınan dört sahne aşağıda incelenebilir.

Şekil 1. Kadınlar Halk Fırkasının Engellenmesi

Şekil 2. Nezihe Muhiddin ve Kadınlar Birliği Üyeleri

Şekil 3. Nezihe Muhiddin Siyasal Hakları Savunurken

Şekil 4. İffet Halim (Oruz) Miting Kürsüsünde

Video

Çağımızda oldukça yaygın bir dijital materyal haline gelen videolar eğitimsel içeriklerle hazırlanarak öğretme-öğrenme süreçlerine daha çok dâhil edilebilir. Eğitsel videolar ses, görsel ve metin gibi çeşitli unsurları bir arada sunması bakımından öğrenme süreçlerinde dinamik bir yapıya sahiptir (Syaripuddin, Ahmad & Awang, 2019). Bu başlık altında kadınların 5 Aralık 1934'te milletvekili seçme ve seçilme haklarını elde etmelerinin hemen ardından 7 Aralık 1934'te Beyazıt ve Taksim Meydanlarında düzenledikleri ve ulusal basında geniş yer bulan kutlama mitingini konu edinen “Seçme ve Seçilme Hakkını Kutlayan Kadınlar” başlıklı video içeriğine yer verilmiştir. Video kadınların seçme ve seçilme haklarının ilanı, 7 Aralık 1934 Mitingi ve TBMM'ye giren ilk kadın milletvekillerini konu edinmiştir. Süreci birincil tarihsel kaynaklar olan dönem gazetelerinden aktarmayı hedeflemiştir. Manşetlerdeki eski Türkçe kelimeler öğrencilerin anlaması için güncel Türkçe karşılıklarıyla seslendirilmiştir. Kutlama coşkusunu göstermek ve videoyu eğlenceli/ilgi çekici hale getirmek için sahnelere konfeti, alkışlayan eller gibi vektörel animasyonlar ve uygun efektler eklenmiştir. 3.38 dakika uzunluğundaki videoda birincil kaynaklardan yansıyan manşet ve görsellerin öğrencilerin dönem kadınlarının heyecanını, coşkusunu, bu hakkı kazanmanın kadınlar için önemini anlamalarına katkıda bulunması beklenmektedir. Bilişsel ve duyuşsal süreçlerin birlikte deneyimlenmesi ile daha bütüncül bir öğrenme süreci gerçekleştirilebilir.

İlgili videodan alınan bazı ekran görüntüleri aşağıda sunulmuştur.

Şekil 5. Kadınlar Meclis Locasında

Şekil 6. 1934 Beyazıt Mitinginden Kolaj Sahne

6 Kürsüden söyleniyor en coşkulu nutuklar
7 Heyecanlıydı kadınlar aldı hakkını
8 Bir ağızdan söyleniyor Onuncu Yıl Marşı
9 Kadınlar söylüyor bando çalıyor
10 Tüm meydan coşkuyla dolup taşıyor

11 Saadet Refet kürsüde
12 İffet Halim Taksim'de
13 Haydi kızlar mitinge
14 Kadınlar Birliğiyle

15 Nakiye'nin coşkusu kürsülerden taşıyor
16 Millî Mücadelesi yüreklerde yaşıyor
17 Telgraf önerisi heyecan yaratıyor
18 Bu esnada tüm meydan alkışlarla çınlıyor

19 Atatürk'e Meclise telgraflar yağıyor
20 Kadınlardan Ata'ya şükranlar sunuluyor
21 İffet Halim Taksimde kürsüden sesleniyor
22 Türk kadını kıvanç duy hakların yükseliyor

23 Kadınlar hedefe adım adım ilerliyor
24 Belediye, muhtarlık, Meclise yaklaşıyor
25 İşte Meclis kapısı, gerçek oldu rüyası
26 Son adımda siyasi haklar tamamlanıyor

27 Kadınlar hem seçmeli hem seçilmeliydi
28 Bu aslında eşitliğin bir gereği idi
29 Eşitliğe giden yol mücadeleydi
30 Nezihe'yle Afet ilk öncülerdi

31 Nezihe haklar için parti- dernek kuruyor
32 Afet hazırlanıp konferansa koşuyor
33 Kadınlar Birliği mitingler düzenliyor
34 Kadınlar büyükannelerini ayakta alkışlıyor

Bu sözlerden 1-22 arasında yer alanlar genel olarak kadınların seçme ve seçilme haklarını kazanmalarının ardından 7 Aralık 1934 yılında Beyazıt ve Taksim Meydanlarında düzenledikleri mitinglerin detayları hakkındadır. 23-26 arasındaki sözler, mitingün arka planına dönerek “aşamalılık” teması merkezinde kadınların siyasal haklarının farklı tarihlerde gerçekleşen üç aşamada kazanıldığına gönderme yapar. 27-33 arasındaki sözler toplumsal cinsiyet eşitliğine, siyasal hakların kazanımının mücadele bağlamına, sürecin öncü kadınları ve onların aktivizmlerine odaklanır. 34 numaralı söz bugüne gönderme yapar: Büyükanneler parti/dernek kuran, konferanslar veren, 1934 mitinginde coşkulu konuşmalar yapan sürecin öncü kadınlarıdır, onlar geçmiştir; ancak işte bugünün kadınları tüm bu mücadele ve başarıları için onları (büyükannelerini) ayakta alkışlamaktadır. Zira bugünün kadınları bu önemli hak mücadelesi için geçmişin kadın aktörlerini takdir etmektedir. Klip içerisinde alkışlayan kadın görüntüleri eklenerek sözler görsel olarak da desteklenmiştir. Böylece şarkı, öğrencilerin tarihsel bilinç geliştirme deneyimine de katkı sunmayı hedeflemektedir. Klipte sözler dönem gazetelerinin yanında (bkz. Şekil 1 ve 2) temsili stok görüntülerle (bkz. Şekil 3 ve 4) desteklenmiş ve pekiştirilmiştir. 4.24 dakika uzunluğundaki müzik klipi bu konu (kadınların siyasal hak kazanım süreci) için belirlenen temaların tamamını kapsayacak şekilde tasarlanmıştır. Klipten alıntılanan bazı sahneler aşağıda görülebilir.

Şekil 9. İffet Halim Taksim'de Miting Kürsüsünde

Şekil 10. Nezihe Muhiddin ve Kadınlar Birliği Üyeleri

Şekil 10. Hakları yükselen Türk Kadını (Temsili)

Şekil 11. Mücadele Eden ve Dayanışan Kadınlar (Temsili)

Çözümlemeli Öykü

Sosyal bilgiler öğretiminde kullanılabilecek edebi ürünlerden çözümlemeli öykü “bir konu ve kazanımı düşünsel, ahlaki ve empatik boyutlarıyla öğretmeye yarayan bir edebi türdür” ve bu boyutlar sırasıyla “bilişsel, duyuşsal ve devinişsel” alanlara karşılık gelir (Kaymakçı, 2019: 184). Kadınların siyasal haklarını kazanma süreci öncü bir tarihsel aktör olan Afet İnan merkezinde onun süreçteki rolünü görünür kılacak şekilde bir çözümlemeli öykü formatında kurgulanmıştır. Afet İnan Çözümlemeli Öyküsü² Afet İnan’ın öğretmen okulunda yaşadığı bir olayla başlayan kadın hakları mücadelesi deneyimi ile açılır ve 1934 yılında kadınların milletvekili seçme ve seçilme haklarını elde etmelerine giden süreçte oynadığı rolü ele alır. Öykü, cinsiyet ayrımcılığı, toplumsal cinsiyet eşitliği, mücadele, kadın dayanışması, kadın sesleri temalarının tümünü içerecek şekilde kurgulanmıştır. Öykünün ardından çözümlemeli öykü formatına uygun şekilde üç boyutlu öykü çözümleme etkinlik sayfalarına yer verilmiştir. Bu boyutlardan olan etik boyutta tarihsel bağlamı anlama, Afet İnan’ı siyasal hak mücadelesine yönlendiren nedenleri algılama, Afet İnan’ın mücadele sürecinde yaşantıladığı deneyimleri tanıma ve Afet İnan’a bu süreçte destek veren tarihsel aktörleri ve kurumları fark etmeye yönelik sorular sorulmuştur. Etik boyutta, kadınların yalnız cinsiyetlerinden dolayı siyasal haklardan yoksun bırakılmasının ve siyaset dışına itilme çabalarının etik açıdan ve eleştirel düşünme becerilerinin işe koşularak sorgulanması hedeflenmiştir. Son olarak empatik boyutta öğrencilerin cinsiyet ayrımcılığına uğrayan bir tarihsel aktör olarak Afet İnan’ın deneyimlediği duyguları hissetmeleri ve onun duyuşsal yaşantılarına yönelik bir farkındalık geliştirmeleri hedeflenmiştir. Ardından, öğrencilere Afet İnan’ın yerinde olsalardı kadınların seçme ve seçilme haklarını kazanmaları için ne gibi çalışmalar yürütebileceklerine yönelik bir yaratıcı düşünme sorusu yöneltilmiştir. Her üç boyuttaki çözümleme etkinliğinin tamamlanmasının ardından öğrencilerin tarihsel süreçteki cinsiyet ayrımcılığına yönelik bir farkındalık geliştirmeleri, kadın mücadelesi ile Atatürk ve Afet İnan başta olmak üzere ilgili tarihsel aktörlerin bu süreçteki öncü rollerini anlamaları, takdir etmeleri ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin önemini fark etmeleri beklenmektedir.

Çalışma Kitabı

² Adı geçen öykü Zişan Seyis’in, Kadınlar da Oradaydı! projesi kapsamında üretilen “Sosyal bilgiler derslerinde edebi ürünler aracılığıyla kadın tarihi öğretimi: Materyal tasarımı örnekleri” (2021) başlıklı yüksek lisans tez çalışmasından revize edilerek ve proje ekibi tarafından görsel tasarımı düzenlenerek proje web sitesinde yayına alınmıştır.

Yapılandırmacı ve öğrenci merkezli yaklaşımın temel alındığı güncel öğretim programları, bu doğrultuda kazanımlarla uyumlu etkinliklere yer verilen çalışma kitapları/yapraklarını da gündeme taşımıştır. Çalışma yapraklarının eğlenceli öğrenme olanağı sunduğu, anlamayı ve kavram öğretimini desteklediği ve öğrenci başarısını olumlu yönde etkilediği çeşitli akademik çalışmalarda ulaşılan bulgular arasındadır (Okumuş, 2020: 19). Proje kapsamında da çeşitli temalar (kadınların çalışma, eğitim hakları mücadelesi ve Millî Mücadele Dönemi Kadınları) merkezinde çalışma kitapları hazırlanmış olup bunlardan biri de kadınların siyasal hak mücadelesine odaklanmıştır. Çalışma kitaplarının içerik tasarımı, öğretim programlarındaki ilgili kazanımlara uygunluk, ilgi çekici etkinlikler, üst düzey düşünme becerilerini harekete geçirme, bilginin ekonomikliği, bilgilerin birbirleriyle ilişkilendirilmesi ve çeşitli görsel unsurların kullanımı gibi genel ilkeler (Kaymakçı, 2009: 329-330) dikkate alınmıştır. “Kadınların Mücadelesi 1: Siyasi Haklar” başlıklı çalışma kitabı genel olarak sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programının SBE 6.6.6. ve İTA.8.4.5. kazanımlarına, kaynak temelli öğrenme yaklaşımına ve ilgili başlık altında detaylarına yer verilmiş olan tema ve önermelere uygun olarak tasarlanmıştır. Bu doğrultuda içerikte çeşitli birincil ve ikincil kaynaklardan görsel ve metin kaynaklara yer verilmiş, bu mücadele geçmişinin tarihsel aktörleri ve olayları tanıtılmış, tarihsel düşünme becerilerinin ve toplumsal cinsiyet perspektifinin işe koşulduğu etkinlikler çalışma kitabı sayfalarındaki yerini almıştır.

Tüm bu ürünlere ek olarak “aşamalılık” teması doğrultusunda kadınların siyasal haklarını kazanma sürecini kronolojik olarak gösteren bir infografik ile dönem karikatürleri üzerinden süreci toplumsal cinsiyet perspektifinden değerlendirmeye yönelik etkinliklerin yer aldığı etkinlik sayfaları da konu bağlamında geliştirilen diğer proje ürünleridir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu çalışma kapsamında vatandaşlık eğitimi ve tarih öğretimi ortak paydasında yer alan kadınların siyasal haklar geçmişinin okullarda hangi tema ve yaklaşımlar bağlamında işlenebileceği konusuna odaklanılmış ve bu bağlamda kullanılabilecek Kadınlar da Oradaydı! projesinde geliştirilen öğretim materyalleri, ilgili literatürle desteklenerek tanıtılmıştır. Toplumsal cinsiyet eşitliğine, tarihsel-toplumsal bilince, kadınların güçlendirilmesine katkıda bulunma potansiyeli bakımından önemli bir noktada duran kadın hakları konusu, proje kapsamında geliştirilen ve bu çalışmada ele alınan ürünler aracılığıyla işlenebilir ve bu yolla ilgi çekici, eğlenceli ve detaylı bir öğrenme-öğretme süreci deneyimlenebilir.

Proje ürünleri ders içi süreçlerde kullanılabileceği gibi okul dışı süreçlerde de ödev ve çeşitli projelerin tasarımında değerlendirilebilir. Öğretmen ve araştırmacılar tarafından bu çalışma kapsamında sunulan kuramsal/analitik çerçevede yeni ürünler tasarlanabilir. Ürünler aktif ve verimli bir yolla kullanıldığında tarihsel düşünme becerilerine ve vatandaşlık eğitimi kapsamındaki öğrenmelere olumlu katkılarda bulunabilir. SB. 6.6.6. kazanımı kapsamında yer alan cinsiyet ayrımcılığı konusunun öğretiminde bu proje sürecinde geliştirilen materyaller işlevsel olabilir. Zira geçmişte siyasal haklar konusunda cinsiyet ayrımına maruz kalan kadınların bu deneyimleri üzerinde eleştirel ve empatik düşünme çalışmalarının konuya/kavrama yönelik önemli bir farkındalık geliştireceği ileri sürülebilir.

KAYNAKÇA

Akşam, 8 Kanunuevvel 1934.

Alabaş, R. (2007). *İlköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler dersinde kanıt temelli öğrenme modeli: bir eylem araştırması*.

Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Arat, Z. F. (1998). *Kemalizm ve Türk kadını*. Bulunduğu eser: A. Berktaş Hacımiraçoğlu (Ed.) *75 yılda kadınlar erkekler* (ss.51-70). İstanbul: Tarih Vakfı.

Açıkalın, A. (2017). *Araştırmaya dayalı sosyal bilgiler öğretimi* (2. baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Batu, P. (2021). *Türkiye’de kadın haklarının tarihçesi*. Bulunduğu eser: Karadağ, A. D. (Ed.) *Cumhuriyet İstanbul’unda kadın* (ss. 113-165). İstanbul: İstanbul Kültür ve Sanat Ürünleri A.Ş.

- Baykan, A. ve Ötüş-Baskett, B. (1999). *Nezihe Muhittin ve Türk kadını 1931*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Berktaş, F. (2010). *Politikanın çağrısı*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Bilgili, A.S.(2008). Geçmişten günümüze sosyal bilimler ve sosyal bilgiler. Bulunduğu eser: A.S. Bilgili (Ed.) *Sosyal bilgilerin temelleri* (ss. 1-34). Ankara: Pegem Akademi.
- Cumhuriyet, 8 Birinci Kanun 1934.
- Çaha, Ö. (2010). *Sivil kadın* (2. baskı). Ankara: Savaş.
- Çakır, S. (2011). *Osmanlı kadın hareketi* (Genişletilmiş 3. baskı). İstanbul: Metis.
- Çakır, S. (2007). Feminizm -Ataerkil iktidarın eleştirisi. Bulunduğu eser: H. Birsen Örs (Der.), *19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla modern siyasal ideolojiler* (ss. 415-475). İstanbul: Bilgi Üniversitesi.
- Çakır, S. (2013). *Erkek kulübünde siyaset*. İstanbul: Versus.
- Demirdirek, A. (2011). *Osmanlı kadınlarının hayat hakkı arayışının bir hikâyesi*. Ankara: Ayizi.
- Dilek, D. (2007). *Tarih derslerinde öğrenme ve düşünce gelişimi* (3. baskı). Ankara: Nobel Yayınları.
- Dilek, D. ve Yapıcı, G. (2008). Tarih öğretmen adaylarının kaynaklarla çalışmada karşılaştıkları güçlükler ve romantik tarih anlayışı: Sınav kâğıtları üzerinde bir analiz. Bulunduğu eser: M. Safran D. Dilek (Ed.) *21. Yüzyılda kimlik, vatandaşlık ve tarih eğitimi* (ss. 330-344). İstanbul: Yeni İnsan.
- Dilek, G. (2012). *Tarih öğretiminde toplumsal cinsiyet: 6. sınıf öğrencilerinin perspektifinden tarihsel süreçte kadın hakları ve kadın imgesi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Dinç, E. (2014). Tarih bilinci açısından tarih öğretimin amaçları. Bulunduğu eser: M. Safran (Ed.) *Tarih nasıl öğretilir? Tarih öğretmenleri için özel öğretim yöntemleri* (Genişletilmiş 2. baskı, ss.72-78). İstanbul: Yeni İnsan.
- Dişbudak, M. (2008). *Türk Kadınlar Birliği*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Doğan, B. R. ve Metintaş, M.Y. (2017). Selma Rıza Feraceli (1872-1931) ve Türk kadınının ilk gazetecilik deneyimleri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yakın Tarih Dergisi*, 1 (2), 100-108.
- Erciyas, F., Keleş, H., Çelebi, Z. (2021). Tarih öğretiminde 3b öğretim araçları kullanımının öğrenci başarısına etkisi: 9. sınıf örneği. *International Symposium Of Education and Values- 5 (Uluslararası Eğitim ve Değerler Sempozyumu -5) Bildiri Tam Metinleri* (ss. 403-414).
- Güven, A. (2015). Tarih öğretimi ve demokrasi. Bulunduğu eser: M. Demirel (Ed.), *Tarih öğretim yöntemleri* (2. bs., ss. 153-166). Ankara: Pegem Akademi.
- Güven, S. (2011). Sosyal bilgiler dersinde vatandaşlık eğitimi ve vatandaşlık eğitiminde modeller. Bulunduğu eser: R. Turan, A. Sünbül ve H. Akdağ (Ed.) *Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar II* (ss. 35-58). Ankara: Pegem Akademi.
- Haber, 8 Birinci Kanun 1934.
- İbar, G. (2019). *Meşrutiyet'i çok sevmiştik*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İnan, A. (2005). *Prof. Dr. Afet İnan* (Yay. Haz. Arı İnan) (2. baskı). İstanbul: Remzi.

- MEB (2018a). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programları (İlkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar)*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- MEB (2018b). *T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programı (Ortaokul 8. Sınıf)*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- Kaçar, A. (2020). *Kadınlar Halk Fırkasından Türk Kadınlar Birliğine kadın hareketi ve basına yansımaları (1923-1935)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Kartal, C. B. (2005). *Türkiye’de kadınların siyasal haklarını kazanma süreci ve 1930 belediye seçimleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Kaya, R., Gazel, A. A. ve Akkuş, Z. (2015). Tarih öğretiminde kaynak kullanımı. Bulunduğu eser: M. Demirel (Ed.) *Tarih öğretim yöntemleri* (2. baskı, ss. 90-134). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Kaymakçı, S. (2009). Sosyal bilgiler öğretiminde bir materyal olarak çalışma yapıları. Bulunduğu eser: R. Turan, A. Sünbül ve H. Akdağ (Ed.) *Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar 1* (ss. 323-340). Ankara: Pegem Akademi.
- Kaymakçı, S. (2019). Çözümlemeli öyküler ile sosyal bilgiler öğretimi. Bulunduğu eser: H. Tokcan (Ed.) *Sosyal bilgilerde sözlü ve yazılı edebiyat incelemeleri* (2. baskı, ss. 183-201). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Koyuncu-Lorasdağı, B. (2020). Yasal eşitlikçi siyasal hak talepleri ekseninde Türkiye’de liberal feminizmin serencamı. Bulunduğu eser: F. Saygılıgil ve N. Berber (Ed.) *Modern Türkiye’de siyasi düşünce-Feminizm* (ss. 386-404). İstanbul: İletişim.
- Levstik, L. S. & Barton, K.C. (2001). *Doing history: Investigating with children in elementary and middle schools* (2. ed.). USA: Lawrence Erlbaum Associates.
- Merwe, M. L. (2007). The “how to” of history teaching with and through music in the get phase. *Yesterday & Today*, 1, 173-192. Retrieved August 11, 2022, from <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.1009.712&rep=rep1&type=pdf>
- Metintaş, M.Y. (2018). Nezihe Muhittin ve Türk kadınının siyasal haklar mücadelesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yakın Tarih Dergisi*, 1(3), 74-97.
- Milliyet, 8 Kanunuevvel, 1934.
- Okumuş, O. (2020). *Savaşın içinde barışı öğretmek-Tarih derslerinde demokrasi eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Seyis, Z. (2021). *Sosyal bilgiler derslerinde edebi ürünler aracılığıyla kadın tarihi öğretimi: Materyal tasarımı örnekleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sinop Üniversitesi, Sinop.
- Syaripuddin, R., Ahmad, A.R. & Awang M.M. (2019). The use of video in teaching and learning 21st century history education in Malaysia. *Social Sciences, Education and Humanities (GCSSEH)*, 2, 182-186. Retrieved August 12, 2022, from <https://series.gci.or.id/assets/papers/icosh2-2019-94.pdf>
- Şengül, Bircan, T. (2014). Tarih öğretimi ve animasyonlar (canlandırmalar). Bulunduğu eser: M. Safran (Ed.), *Tarih nasıl öğretilir? Tarih öğretmenleri için özel öğretim yöntemleri* (Genişletilmiş 2. baskı, ss.362-370). İstanbul: Yeni İnsan.

- Taşkıran, T. (1973). *Cumhuriyetin 50. Yılında Türk kadın hakları*. Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Toprak, Z. (2014). *Türkiye’de kadın özgürlüğü ve feminizm (1908-1935)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.
- Toprak, Z. (2017). *Türkiye’de yeni hayat*. İstanbul: Doğan Kitap.
- TÜBİTAK-ARDEB Tarih Çağrı Programı (2018). “1003-SBB-TARH-2018-1 Tarih Eğitiminin İyileştirilmesi” Çağrı Metni. 11.08.2022 tarihinde <https://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/281/1003-sbb-tarh-2018-1.pdf> adresinden alınmıştır.
- Uzun, İ. (2017). Kadın haklarının kazanılmasında bir Cumhuriyet kadını: Afet İnan (1908-1985). *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED)*, 3, (1), 73-85.
- Yaraman, A. (2021). Türkiye’de kadınların siyasal haklarını kazanma mücadelesinden dişiliksiz siyasete. Bulunduğu eser: A. D. Karadağ (Ed.) *Cumhuriyet İstanbul’unda Kadın* (ss. 113-165). İstanbul: İstanbul Kültür ve Sanat Ürünleri A.Ş.
- Yeager, A.Y. & Foster, S.J. (2001). The role of empathy in the development of historical understanding. O.L. Davis Jr., E. A. Yeager and S. J. Foster (Eds.), *Historical empathy and perspective taking in the social studies* (pp. 13-19). USA: Rowman & Littlefield.
- Yapıcı, G. (2006). *Dört kültürde tarih öğretimi yaklaşımı: İngiltere, Fransa, İsviçre ve Türkiye örnekleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Zihnioglu, Y. (2016). *Kadinsız inkılap* (3. baskı). İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Zukas, A. (1996, Sep 1). Different drummers: Using music to teach history. *Perspectives on History*, 34 (6). Retrieved August 12, 2022, from <https://www.historians.org/publications-and-directories/perspectives-on-history/september-1996/different-drummers-using-music-to-teach-history>

Proje Ürünleri

- Kadınlar da Oradaydı! (2020). *Neden?* [Animasyon.] 10.08.2022 tarihinde <https://kadinlardaoradaydi.com/animasyonlar/> adresinden alınmıştır.
- Kadınlar da Oradaydı! (2020). *Seçme ve seçilme hakkını kutlayan kadınlar* [Video]. 10.08.2022 tarihinde <https://kadinlardaoradaydi.com/videolar/> adresinden alınmıştır.
- Kadınlar da Oradaydı! (2020). *1934 Mitingi* [Müzik klibi]. 10.08.2022 tarihinde <https://kadinlardaoradaydi.com/muzik-klipleri/> adresinden alınmıştır.
- Kadınlar da Oradaydı! (2020). *Kadınların mücadelesi 1: Siyasi haklar- Ortaokul çalışma kitabı*. 10.08.2022 tarihinde <https://kadinlardaoradaydi.com/siyasi-haklar-calisma-kitabi/> adresinden alınmıştır.
- Kadınlar da Oradaydı! (2020). *Çözümlemeli Öyküler -Afet İnan*. 10.08.2022 tarihinde <https://kadinlardaoradaydi.com/afet-inan-cozumlemeli-oyku/> adresinden alınmıştır.

Kadınlar da Oradaydı! (2020). *İnfografik-Posterler-Seçme ve seçilme hakkı*. 10.08.2022 tarihinde <https://kadinlardaoradaydi.com/infografik-posterler/> adresinden alınmıştır.

Kadınlar da Oradaydı! (2020). *Etkinlik sayfaları-Dönem medyasında kadın temsili, Dönem karikatürleri*. 10.08.2022 tarihinde <https://kadinlardaoradaydi.com/etkinlik-sayfaları/> adresinden alınmıştır.

Makale Geçmişi	<i>Geliş:</i> 16.08.2022	<i>Kabul:</i> 24.08.2022	<i>Yayın:</i> 31.08.2022
Makale Türü	Araştırma Makalesi- Kuramsal		
Önerilen Atıf	Dilek, G. (2022). Vatandaşlık ve tarih öğretiminde kadınların siyasal haklar geçmişine odaklanmak: Kadınlar da Oradaydı! Projesi örneği. <i>Journal of Research in Education and Teaching</i> . August, 11 (3), ss.114-129		